

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності **прикладна статистика**

за темою:

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Виконавець

студент 44 групи

ОЕФ факультету

Голубчикова Юлія Владиславівна

Науковий керівник

к.е.н., професор

Підгорний Анатолій Захарович

Одеса 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	7
1.1 Система вищої освіти як об'єкт статистичного дослідження	7
1.2 Соціально-економічні умови та чинники формування сучасної мережі ВНЗ.....	11
РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	15
2.1 Аналіз динаміки та структури розвитку ВНЗ України.....	15
2.2 Аналіз динаміки та структури чисельності студентів ВНЗ України.....	21
2.3.Статистична характеристика наукового та професорсько-викладацького потенціалу організації вищої освіти в Україні.....	30
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	35
3.1. Прогнозування чисельності абітурієнтів.....	35
3.2 Принципи та основні напрямки оптимізації мережі ВНЗ.....	38
3.3. Вища освіта як чинник конкурентоспроможності держави.....	41
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає в розумінні того, що освіта, особливо вища, є провідним чинником соціального, політичного та економічного прогресу країни. Це пояснюється тим, що найвищою цінністю і основним капіталом суспільства є людина, яка здатна до пошуку та засвоєнню нових знань і прийняття нестандартних рішень.

Сучасний розвиток економіки та людства пред'являє високі вимоги до підготовки затребуваних та конкурентоспроможних фахівців вищої кваліфікації, здатних ставити та вирішувати науково-технічні, інноваційні, управлінські та інші задачі. Статистика освіти накопичила значний масив даних, що характеризують розвиток вищої освіти як на державному, так і на регіональному рівнях. Це дозволяє аналізувати її стан, тенденції та перспективи розвитку, роль і місце в сучасному соціально-економічному житті суспільства.

Саме цим визначаються об'єкт, предмет, мета та завдання нашого дослідження.

Об'єктом дослідження виступає система вищої освіти України.

Предметом дослідження є показники, що характеризують зміни, які відбуваються в процесі трансформації при переході до сучасних стандартів організації вищої освіти в країні.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо пріоритетних напрямків державної політики для подальшого розвитку системи вищої освіти.

Для досягнення зазначеної мети в роботі були поставлені наступні завдання:

- прослідити основні тенденції у динаміці кількості вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації;
- проаналізувати структуру закладів освіти за формою власності, підпорядкованості та рівнем акредитації;
- провести аналіз чисельності та структури ВНЗ III-IV рівнів акредитації за окремими регіонами України;
- виявити основну тенденцію розвитку чисельності студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації;
- розрахувати основні статистичні показники рівня доступу до вищої освіти

– проаналізувати динаміку та структуру науково-педагогічного потенціалу вищої освіти України;

– виконати прогноз основних складових розвитку вищої освіти в Україні.

У другому розділі роботи викладено результати комплексного аналізу змін, що відбулися в кількості вищих навчальних закладів, їх структурі за типами, формами підпорядкування та територіальним розміщенням. Він показав глобальні зміни кількісні та якісні зміни, що відбулися в сфері вищої освіти України за часів незалежності. Особливо це стосується реформування мережі ВНЗ, скорочення чисельності студентів, кількісних і якісних змін науково-педагогічного потенціалу.

Матеріали другого розділу стали базою для проведення прогнозних розрахунків, підсумки яких викладені в третьому розділі роботи. Дослідження показало, що негативний тренд функціонування сфери вищої освіти, закладені в минулі роки, має тенденцію до його збереження в майбутньому.

За матеріалами другого та третього розділів сформульовані висновки та викладені пропозиції щодо оптимізації мережі вищих навчальних закладів.

Автором також проведено опитування студентів щодо їх оцінки якості вищої освіти в Україні, результати якого наведені в третьому розділі роботи.

Для проведення комплексного аналізу та прогнозних розрахунків було використано арсенал статистичних методів, зокрема метод спостереження, групування, аналізу динаміки, прогнозування, графічний метод аналізу тощо.

Інформаційну базу для дипломного дослідження складала Закони України «Про вищу освіту» та «Науково-технічну діяльність», інші законодавчі акти державних органів управління з проблем розвитку вищої освіти, публікації Державної Служби Статистики України, Міністерства освіти і науки України. При написанні роботи автором були використані монографії, наукові статті вітчизняних вчених з поставлених в роботі проблем, зокрема Аблов А. С. Антонюк Л. Л., Белорус О. Г., Геворкян Е. Н., Каленюк І. С., Корсак К. В., Котов Д.В., Підгорний А.З.

Розрахунки, обробка та графічне зображення інформації здійснювалися в програмі Excel.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку країні в умовах формування інноваційної економіки важливим завданням є забезпечення ринку праці висококваліфікованими працівниками, для цього необхідно вивчити розвиток системи вищої освіти. У дипломній роботі була використана система статистичних показників, що характеризують стан розвитку вищої освіти в Україні, які розкривають розміри, стан, динаміку чисельності студентів, вищих навчальних закладів та професорсько-викладацького складу. Система статистичних показників дозволяє оцінювати рівень якості вищої освіти, як у цілому по країні, та і на регіональному рівні. Статистичний аналіз вищої освіти в Україні, який був проведений в роботі, на основі системи показників дозволяє зробити наступні висновки:

1) Збір та обробка інформації є основними етапами дослідження соціальних показників. Для якісної оцінки стану та перспектив розвитку системи вищої освіти в Україні необхідно вивчити інформаційну базу, від цього залежить точність статистичного аналізу. Основними джерелами інформації про вищу освіту є: форми статистичного спостереження відомчої статистики, перепис населення, вибіркові дослідження, моніторинг вищої освіти.

2) На основі вивчених джерел інформації була узагальнена система показників вищої освіти. У роботі було зроблено регіональний аналіз за чисельністю ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Було виявлено, що в інтервалі з чисельністю ВНЗ 0-6 одиниць розташувалося найбільша кількість регіонів, а найбільша кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації, а саме 37 одиниць, знаходиться у Харківській області.

3) Частка вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, що розташовані у великих вузівських центрах України складає 35,4 відсотків їх загальної кількості. У 1990 році порівняно з 2015 роком, число ВНЗ збільшилося на 41 заклад, або в середньому на 10 закладів у кожній області. Найбільші зміни відбулися в Дніпропетровській області: у 2015 році порівняно з 1990 роком кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації збільшилась майже в 2 рази.

4) За допомогою групування областей України за чисельністю студентів у 2015 році ми виявили, що найбільша кількість студентів отримує вищу освіту в Харківській області, а найменша кількість студентів знаходиться у таких областях: Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Чернігівська та Херсонська.

5) Останнім часом має місце тенденція до зменшення ВНЗ I-II рівнів акредитації: кількість навчальних закладів I-II рівнів акредитації у 2015 році дорівнювала 371 заклад проти 742 середніх спеціальних навчальних закладів у 1990 р., що на половину менше порівняно з 2015 роком (- 50,0%). Що ж стосується ВНЗ III-IV рівнів акредитації, то тут ситуація навпаки: до 2005 року простежується тенденція до рівномірного збільшення, але починаючи з 2010 року помітний різкий спад тому, що пропозиція на ринку освіти України значно перевищує попит. У 1990 р. порівняно з 2015 р., кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації збільшилась майже в 2 рази.

6) Структура ВНЗ за рівнем акредитації значно змінилася, якщо у 1990 році доля ВНЗ I-II рівнів в загальній чисельності ВНЗ складала 83,3 %, то у 2015 році – 56,3%, а частка ВНЗ III-IV рівнів акредитації – 16,7% та 43,7% згідно.

7) Чисельність університетів збільшилась в 1,057 рази або на 5,7%, а А серед ВНЗ I-II рівнів акредитації за кожним типом закладу відбулось зменшення на 4,6%.

8) Частка державних закладів на початок 2015/16 н.р. складала 79,7%, а приватних – 20,3 %

9) На початок 2016 року найбільшу частку із загальної кількості державних закладів складала університети, а саме 43%, а найменшу – училища (1%).

10) У 2015 році чисельність студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, порівняно з 1990 роком, зменшилась на 69,8 %.

11) У 2015 році налічувалось 1009,6 тис. студентів у ВНЗ III-IV рівнів, що в 1,395 рази більше, ніж у 1990 році

12) На 1 ВНЗ I-II рівнів акредитації у 1990 році припадало 1831 студентів, а у 2015 році в 2,4 рази більше. На початок 2016 року число студентів ВНЗ III- IV

рівнів акредитації на 10 тисяч населення складало 322 чоловіка, що значно вище, ніж згідний показник 1990 року-170 студентів на 10 тисяч населення.

13) У ВНЗ I-IV рівнів акредитації державної форми власності, на початок 2016 року, найбільша кількість студентів навчалося в університетах з чисельністю у 1089179 чоловік, з них 49% - це чоловіки, а останні 51 % - жінки.

14) У 2015 році порівняно з 2014 роком відбулося збільшення педагогічних працівників на 254 чоловіка. Збільшення відбулось за числом доцентів та професорів педагогічних працівників згідно на 32,8% та 100%.

15) У результаті опитування було виявлено, що 44% студентів вважають, що сучасна українська освітня система забезпечує середній рівень, 14% – низький, 5% – дуже низький і тільки 5% вважають, що якість української освіти знаходиться на високому рівні.

16) За допомогою методу прогнозування було виявлено, що найбільша кількість абітурієнтів очікується у 2027 році і має скласти 343 тис. осіб, що в 1,319 разів більше, ніж у 2018 році.

Як бачимо, система вищої освіти за останні роки суттєво змінилась. Намітились нові тенденції її розвитку, серед яких найважливіші - зростання темпів та масштабів підготовки спеціалістів, збільшення кількості навчальних закладів університетського значення.

Тому першочерговими завданнями державної політики розвитку освіти в Україні на нинішньому етапі повинні бути регіональні зміни, а саме:

- зміни змісту освіти, піднесення рівня її ефективності;
 - впровадження безперервної освіти з метою її академічної та професійної мобільності;
 - подальші демократичні перетворення у галузі освіти;
 - підвищення правової та економічної культури суспільства;
 - задоволення освітніх потреб різних соціальних верств і професійних груп
- [25, с. 44].

Головними складовими нової концепції системи вищої освіти мають стати:

– нова філософія у ставленні суспільства до освіти як передумови його успішного економічного і соціального розвитку. Ця філософія досить проста: “Без навчання, без відповідного рівня загальної і фахової освіти неможливо досягти успіху”. В багатьох провідних країнах світу високо цінують науковців, педагогів, а потреба постійно навчатися культивується на всіх рівнях державного і господарського управління. У всьому світі бізнесмени, керівники великих фірм, державні діячі й політики високо цінують професіоналізм фахівців, а тому створено багаторівневі системи фінансування і фінансово-кредитної підтримки системи освіти, як загальної, так і фахової;

– розробка спільними зусиллями вчених різних країн теоретичної основи сучасної системи університетської освіти та професійного навчання на основі сприйняття вітчизняними вченими новітніх світових

– посилення орієнтації вищих навчальних закладів на ділову практику, використання наукових знань у сферах виробництва й бізнесу, відповідне перероблення навчальних планів і програм, формі методів навчання;

– поглиблення зв'язків вітчизняних вищих закладів освіти із зарубіжними університетами молоді щодо навчання в зарубіжних університетах і фахових школах;

– максимально широке використання в навчальному процесі новітніх інформаційних технологій, які формують фахову та загальнокультурну підготовку спеціалістів;

– гуманізація освіти як головний чинник подальшої демократизації та поступального розвитку суспільства.

Реалізація цих та інших завдань вимагає від суспільства розуміння важливості освіти для його подальшого розвитку у новому тисячолітті, єдності дій відповідних державних і недержавних структур всіх рівнів, найширшого залучення вищих закладів освіти до системи світового навчального простору і наукового пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відповіді з предмету Філософії освіти , Київ, 2016 р.-67 с.
2. Шинкарук Л.В., Нагромадження основного капіталу та тенденції його відтворення в економіці України, Київ, 2007р.-39 с.
3. Підгорний А.З., Оптимізація мережі вищих навчальних закладів в Україні. Одеса, 2009 р.-105 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» (№ 2984-III від 17.01.2002р.) // Освіта України. – 2002. – № 17. – С. 1–8.
5. Закон України “Про інноваційну діяльність” (№ 40-IV від 4.07.2002р.) // Урядовий кур’єр. – 2002. – № 29. – С. 5–6.
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№ 284–XIV 1.12.1998р.) // Збірник урядових нормативних актів України. – К.: Україна. – 1999. – № 2–3. – С. 18–33.
7. Зинченко В. П. Аффект и интеллект в образовании / Зінченко. – М., 1995. – 321 с. В.П.
8. Карлін М.І. Стимулювання праці в освітньо-науковій сфері: проблеми теорії та практики: Моногр. / М. І. Карлін. – Луцьк: Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2000. – 192 с.
9. Матеріали до підсумкової колегії МОНУ, яка відбулася 21.03.08 р. в м. Києві. Вища освіта України – Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи // Вища школа.– 2008. – №4–7.– С. 88–125.

10. Міщенко В. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім / В. Міщенко, С. Науменкова // Вища школа.– 2001.– № 1.– С. 6–17.
11. Бузько І.Р. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації / І.Р. Бузько, В.Л. Бабаєвська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – Вип. 24. – Донецьк: ДонНТУ, 2004. – С. 73– 91.
12. Андрущенко В. Інноваційний розвиток освіти в стратегії «Українського прориву» / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 10–17.
13. Бесчастний В.М. Оптимізація управління вищими навчальними закладами / В.М. Бесчастний // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 2. – С. 23–28.
14. Бобров В. Основні тенденції розвитку економіки Вищої освіти в Україні / В.Бобров // Вища освіта України. – 2005.– № 4.–С. 35–39.
15. Основні показники діяльності ВНЗ У країні// Державна Служба Статистики // Статистичний бюлетень, Київ – 2016.
16. Бойко Є. Підготовка кадрів в Україні: сучасний стан та напрямки вдосконалення фінансового забезпечення вищих навчальних закладів / Є. Бойко // Фондовий ринок. – 2000. – № 17. – С. 28–20.
17. Вакарчук І. Вища освіта України – Європейський вимір: стан, проблеми, перспективи: матеріали до підсумкової колегії МОНУ, яка відбулася 21.03.08 р. в м. Києві / І. Вакарчук // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 3–18
18. Щорічник населення// Державна Служба Статистики // Київ – 2016.

19.Електронний ресурс: <http://vsviti.com.ua/news/63348>

20. Воронина Т. Управление инновациями в сфере образования / Т. Воронина, О. Молчанова, А. Абрамешин // Высшее образование в России. – 2001. – № 6. – С. 3–12.
21. Гохберг Л. Статистика образования: принципы модернизации / Л. Гохберг, Н. Ковалева // Высшее образование в России. – 2002. – № 2. – С. 21–27.
22. Підготовка наукових кадрів //Статистичний бюлетень//Київ – 2016
23. Статистичний щорічник населення України за 2007 рік – К.: Держкомстат, 2008.– 572 с.
24. Тельнов Г.В. Методика анализа и рейтинговой оценки учебной работы кафедр и факультетов / Г.В. Тельнов // Высшее образование сегодня. – 2009. – № 2. – С. 22-24.
25. Сафонова В. Вища освіта в Україні: необхідність наукового передбачення основних напрямів її розвитку / В. Сафонова // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 41–45.